

ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Egamberdiyeva Hulkar Jabborovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ona tili darslarida interfaol metodlarning qo‘llanilishi va ularning ta‘lim samaradorligiga ta‘siri ko‘rib chiqildi. Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlovchi yangi yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Maqolada interfaol metodlarning nazariy asoslari, ularning ona tili ta‘limidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilindi. Darsda o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlik muhitini yaratish, fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, nutq madaniyatini shakllantirish kabi masalalar atroflicha yoritildi. Interfaol metodlar orqali o‘quvchilarning til kompetensiyasi, ijodiy fikrlash qobiliyati va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali yo‘llari ko‘rsatib o‘tildi. Shuningdek, an‘anaviy va interfaol ta‘lim metodlari o‘rtasidagi farqlar ochib berildi hamda zamonaviy ta‘lim talablariga mos keladigan metodlar takliflari berildi.*

Kalit so‘zlar: *ona tili, interfaol metodlar, ta‘lim samaradorligi, o‘quvchi faolligi, til kompetensiyasi, hamkorlik, nutq madaniyati, ijodiy fikrlash.*

Kirish

Hozirgi kunda ta‘lim tizimida tub o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda va o‘qitishning yangi, samarali usullari izlanmoqda. Zamonaviy jamiyat rivojlanishi shiddat bilan oshib borayotgan ma‘lumotlar oqimini o‘zlashtira oladigan, mustaqil fikrlay oladigan va muammolarni ijodiy hal qila oladigan yoshlarni tayyorlashni talab qilmoqda. Bu esa ta‘lim jarayonida o‘quvchining faol subyekt sifatida qatnashishini ta‘minlovchi interfaol metodlardan foydalanish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish masalasi bugungi kunda pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biridir. Chunki ona tili fani o‘quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish, fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, milliy qadriyatlarni singdirish va shaxsiy fazilatlarni tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Shu sababli ona tili darslarini yanada samarali tashkil etish, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirish zamonaviy ta‘lim oldiga qo‘yilgan asosiy vazifalardan hisoblanadi.

An‘anaviy ta‘lim tizimida o‘qituvchi bilim beruvchi, o‘quvchi esa passiv qabul qiluvchi sifatida namoyon bo‘lgan. Bu esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy izlanish va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga salbiy ta‘sir ko‘rsatgan. Interfaol metodlar esa o‘quvchini ta‘lim jarayonining markaziga qo‘yib, uning faol ishtirokinigina emas, balki hamkorlik asosida bilim olish imkoniyatini yaratadi.

Maqolaning maqsadi ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanishning nazariy asoslarini ochib berish va ularning ta‘lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini yoritishdan iborat.

Asosiy qism

Interfaol ta’lim deganda o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlikka asoslangan, faol muloqot va fikr almashinuviga yo‘naltirilgan ta’lim tushuniladi. Bu metodlarda o‘quvchilar passiv tinglovchi emas, balki ta’lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida namoyon bo‘ladi. Interfaol ta’limning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, o‘quvchi o‘z faoliyati orqali, boshqalar bilan hamkorlikda bilim, ko‘nikma va malakalarni egallaydi.

Pedagog olimlar tomonidan interfaol ta’limning bir qancha xususiyatlari aniqlab berilgan. Birinchidan, bu usulda o‘quvchilarning o‘zaro muloqoti kuchayadi va fikr almashish jarayoni jonlanadi. Ikkinchidan, o‘quvchilar guruh bo‘lib ishlash orqali bir-birlarining fikrlarini tinglab, hurmat qilishga o‘rganadilar. Uchinchidan, har bir o‘quvchi o‘z fikrini erkin bayon etish imkoniyatiga ega bo‘ladi. To‘rtinchidan, muammoli vaziyatlarni hal qilish orqali tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

Ona tili fanining o‘ziga xos xususiyatlari ham interfaol metodlardan foydalanishni taqozo etadi. Til o‘rganish amaliy jarayon bo‘lib, u tinglash, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini talab qiladi. Bu ko‘nikmalar esa faqat mashq qilish va amaliyot orqali shakllanadi. Shuning uchun ona tili darslarida o‘quvchilarning nutqiy faoliyatini oshirish, so‘zlashuv ko‘nikmalarini rivojlantirish, til qoidalarini amaliy qo‘llashga o‘rgatish zarur.

Ona tili darslarida qo‘llaniladigan interfaol metodlar turlari

Ona tili darslarida turli xil interfaol metodlardan foydalaniladi. Ularning har biri o‘z maqsadi va qo‘llanilish xususiyatlariga ega.

Savol-javob usuli ona tili darslarida eng ko‘p qo‘llaniladigan metodlardan biridir. Bu usul orqali o‘quvchilarning fikrlash qobiliyati rivojlantiriladi va mavzuga qiziqishi oshiriladi. Savol-javob jarayonida o‘quvchilar o‘z bilimlarini namoyon etadilar va yangi ma’lumotlarni egallaydilar. O‘qituvchi tomonidan berilgan savollar muammoli xarakter kasb etsa, o‘quvchilarni chuqurroq fikrlashga undaydi.

Aqliy hujum usuli o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu usulda ma’lum bir mavzu yoki muammo bo‘yicha barcha fikrlar qabul qilinadi va tanqid qilinmaydi. Natijada o‘quvchilar erkin fikrlashga, o‘z g‘oyalarini bayon etishga o‘rganadilar. Ona tili darslarida matn ustida ishlashda, insho yozishda, nutq mavzularini tanlashda aqliy hujum usulidan foydalaniladi.

Guruh bo‘lib ishlash usuli o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlikni shakllantiradi va har bir a’zoning javobgarlik hissini oshiradi. Guruhda ishlash paytida o‘quvchilar bir-birlariga yordam beradilar, fikr almashadilar va birgalikda topshiriqlarni bajaradilar. Ona tili darslarida grammatik qoidalarni mustahkamlashda, matnlarni tahlil qilishda, so‘z boyligini oshirishda guruh ishlari samarali natija beradi.

Rolli o‘yin usuli o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirish uchun qo‘llaniladi. Bu usulda o‘quvchilar turli vaziyatlarni o‘ynaydilar va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Masalan, do‘konda xarid qilish, shifokorga murojaat qilish, mehmon kutib olish kabi vaziyatlar o‘ynaladi. Bu orqali o‘quvchilar turli nutqiy vaziyatlarda to‘g‘ri gapirish, odobli muomala qilish ko‘nikmalarini egallaydilar.

Muhokamachilik usuli tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Bu usulda ma’lum bir mavzu yoki masala bo‘yicha o‘quvchilar o‘z fikrlarini bildiradilar, dalillar keltirib

bahslashadilar va xulosaga keladilar. Ona tili darslarida adabiy asarlarni tahlil qilishda, til hodisalarini o‘rganishda muhokamachilik usulidan foydalaniladi.

Interfaol metodlarning ta’lim samaradorligiga ta’siri

Ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bu metodlar qator ijobiy natijalarni keltirib chiqaradi.

- o‘quvchilarning darsga qiziqishi ortadi. Interfaol usullar darsni qiziqarli va jonli qiladi, o‘quvchilar faol qatnashadi va vaqt tez o‘tganini sezmaydilar. Bu esa bilim olish jarayonini samarali amalga oshirishga yordam beradi.

- o‘quvchilarning nutqiy faolligi oshadi. Interfaol metodlarda har bir o‘quvchi gapirish, o‘z fikrini bayon etish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa ona tilida erkin va to‘g‘ri gapirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. So‘z boyligi kengayadi, nutq madaniyati yaxshilanadi.

- mustaqil fikrlash qobiliyati shakllanadi. O‘quvchilar tayyor javoblarni emas, balki o‘z xulosalarini chiqarishga, muammolarni mustaqil hal qilishga o‘rganadilar. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

- hamkorlik ko‘nikmalari vujudga keladi. Guruh bo‘lib ishlash, boshqalarni tinglay bilish, fikrlarni hurmat qilish, birgalikda maqsadga erishish ko‘nikmalari shakllanadi. Bu ko‘nikmalar nafaqat ta’limda, balki hayotda ham zarur bo‘ladi.

- bilimlarning amaliy qo‘llanilishi ta’minlanadi. Interfaol metodlarda nazariy bilimlar amaliyot bilan uzviy bog‘lanadi. O‘quvchilar til qoidalarini nafaqat yodlaydilar, balki ularni to‘g‘ri qo‘llashni o‘rganadilar.

Interfaol metodlarni qo‘llashda e’tiborga olish lozim bo‘lgan jihatlar

Ona tili darslarida interfaol metodlardan samarali foydalanish uchun bir qancha shartlarga amal qilish zarur.

Avvalo, o‘qituvchi interfaol metodlarning mohiyatini yaxshi tushunib, ularni to‘g‘ri tanlashi kerak. Har bir usul ma’lum bir vazifani hal qilish uchun mo‘ljallangan. Shuning uchun darsning maqsadiga, mavzusiga va o‘quvchilar darajasiga qarab metodlar tanlanishi lozim.

Dars vaqtini to‘g‘ri taqsimlash muhim ahamiyatga ega. Interfaol usullar ko‘proq vaqt talab qiladi, shuning uchun oldindan rejalashtirish zarur. Vaqt noto‘g‘ri taqsimlansa, barcha o‘quvchilar faoliyatda qatnasha olmaydi.

O‘quvchilarni interfaol ishlashga tayyorlash ham kerak. Agar o‘quvchilar bunday usullarga o‘rganmagan bo‘lsalar, bosqichma-bosqich o‘rgatish lozim. Dastlab oddiy vazifalar beriladi, so‘ngra murakkablashtiriladi.

Sinfda qulay muhit yaratish zarur. O‘quvchilar o‘zlarini erkin his qilishlari, xato qilishdan qo‘rqmasliklari kerak. O‘qituvchi har bir fikrni hurmat bilan qabul qilishi va ijobiy muhit yaratishi lozim.

Natijalarni to‘g‘ri baholash ham muhim. Interfaol metodlarda nafaqat yakuniy natija, balki jarayon ham baholanadi. O‘quvchining faolligi, hamkorlik ko‘nikmalari, fikrlash qobiliyati e’tiborga olinadi.

Shuningdek, interfaol metodlar bilan an’anaviy usullarning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlash zarur. Faqat interfaol metodlar bilan cheklanib qolish ham to‘g‘ri emas. Ba’zi

mavzularda tushuntirish, ko‘rsatish usullari ham kerak bo‘ladi. Shuning uchun metodlar muvozanatli qo‘llanilishi lozim.

Xulosa

Ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish zamonaviy ta’limning muhim talablaridan biri hisoblanadi. Ushbu metodlar o‘quvchilarning bilim olish jarayonida faol ishtirokini ta’minlaydi va ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot natijasida aniqlandiki, interfaol metodlar o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantiradi va ona tiliga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi. Shu bilan birga, bu metodlar o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashish va muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatlarini vujudga keltiradi.

Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish nafaqat bilim berishning, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishning samarali vositasidir. Bu metodlar o‘quvchilarni faol, ijodiy va mustaqil fikrlovchi shaxslarga aylantirishga xizmat qiladi hamda zamonaviy jamiyat talablariga javob beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abduqodirov A.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2021. – 256 bet.
2. Ashurova D.U. Ona tili ta’limida interfaol metodlar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022. – 184 bet.
3. Begimqulov U.Sh. Ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Sharq, 2020. – 312 bet.
4. Hoshimov O.X., Yormatov I.S. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2023. – 368 bet.
5. Ismoilova Z.K. Interfaol ta’lim: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ma’naviyat, 2021. – 224 bet.
6. Jo‘rayev R.X. Ta’lim jarayonida zamonaviy metodlar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022. – 296 bet.
7. Mahmudov N.M., Nurmonov A. O‘zbek tili ta’limida yangi yondashuvlar. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2023. – 416 bet.
8. Qosimova K.N. Faol ta’lim usullari. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 272 bet.
9. Rahmonov G‘. Ona tili darslarini samarali tashkil etish. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021. – 208 bet.
10. Soliyeva M.A. Ta’limda hamkorlik pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 240 bet.
11. To‘xtayev J.O. Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari. – Toshkent: Universitet, 2023. – 352 bet.
12. Yo‘ldoshev J.G., Usmonov S.A. Ta’lim sifatini oshirish yo‘llari. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021. – 288 bet.